

DEVALORIZÁCIÓ¹

MNDENEKELŐTT a fogalmakat szeretném tisztázni.

A devalorizáció nem infláció.

Normális körülmények között, rövidebb időszakot véve tekintetbe s figyelmen kívül hagyva az egyes speciális áringadozásokat, az áruk értékét (egymáshoz való arányát) az aranyban, vagy a törvényes fizetési eszközben (pénz) kifejezett ár határozza meg.

A közgazdaság tanítása szerint ezért értékmérő az arany, illetve más, belső értékkel bíró pénz, sőt a tisztára kényszerárfolyammal bíró, aranyra át nem váltható papírpénz is.

Bizonyos körülmények között az állam, pénzkibocsátási felségjoga alapján, a belső értékkel egyáltalán nem bíró, vagy névértékénél alacsonyabb belső értékű anyagból készült pénzmenyiséget tetemesen növeli: ez az infláció. Az inflációnak logikai következése — mint azt minden újságolvasó ember tudja — a névértékben kifejezett tartozásoknak és követeléseknek, valamint a készpénztartaléknak az aranyhoz, a külföldi fizetési eszközökhöz és árukhoz arányított elértéktelenedése, azaz a disagio (a devalváció) stb. néven ismert pénzügyi jelenségek. Ezek csak pusztítást, tőkerombolást s a hitelélet teljes megromlását eredményezhetik.

Az infláció következtében támadt igazságtalanságok kiegyenlítésére van hivatva a valorizáció (átértékelés), mely nem egyéb, mint a követeléseknek és tartozásoknak — a megromlott pénz névértékének figyelmen kívül hagyása mellett — azok való, az aranyhoz, vagy más, joggal, vagy jog nélkül értékállónak tekintett áruhoz (pl. búzához) való arányosítása, azaz a fennálló, pénzben kifejezett kötelmi viszonyoknak aranyban, vagy más értékmérőben való megállapítása és jogi erejű meghatározása.

A gazdasági élet szövevényes eseményei következtében azonban megtörténhetik az is, hogy az aranyban, mint nemzetközi értékmérőnek, illetőleg fizetési eszköznek, továbbá az egyes államok pénzének aránya olyképpen változik meg a fogyasztási cikkekkel (árúk) szemben, hogy — egy közepes indexszámot véve alapul — ugyanazon mennyiségű fizetési eszközért (arany, egyéb fém, vagy papírpénz) immár több árut kell szolgáltatni, illetve nagyobb mennyiségű fogyasztási cikk szerezhető be, mint annakelőtte.

¹ Fenti cikk aktuális közérdekű kérdést tanulságosan taglal s így szívesen közöljük anélkül, hogy minden nézetéhez csatlakozhatnánk, — közelebbi számunkban folyóiratunk közgazdasági munkatársai vissza fognak térni e témára. *A szerk.*

A pénzürtékben kifejezett követeléseknek, illetve tartozásoknak megfelelő összeg vásárló ereje tehát nagyobb lesz, mint az említett kötelmi viszonyok keletkezése idején.

A követeléseknek és tartozásoknak a pénz vásárlóerejéhez való arányosítását, azaz a pénzben kifejezett kötelmi jogosítványok és kötelezettségnek a megváltozott viszonyoknak megfelelő leszállítását nevezem én devalorizációnak.

Ez megtörténhetik — nagy gazdasági rázkódtatások mellett — a pénz elértéktelenedése útján is (mint például ily folyamat jelensége az angol font áresése is), de a devalorizációs jelenségek, illetve folyamatok nem esnek szükségképpen egybe az inflációval, ez utóbbi legfeljebb — egyik legrombolóbb és legkevésbé célravezető — tudatosan vagy öntudatlanul alkalmazott eszköze lehet az előbbinek.

A FOGALMAK e tisztázása után áttérek a köztudomású gazdasági világválságra. Az összefüggést később fogjuk látni.

Ismeretes, hogy a katasztrofális világválság okát sokan abban látják, hogy az egész földön túltermelés van, még pedig a géperővel végzett munka elterjedése következtében.

Ez azonban egymagában még nem lenne baj. A logika szabályai szerint — kisebb-nagyobb megrázkódtatások után — annak kellene bekövetkeznie, hogy a túltermelés (helyesebben bőségesebb termelés) következtében vagy a fogyasztás lesz nagyobb, vagy pedig az egyes emberre rótt munkateljesítmény lesz kisebb. Egyesek kenyerüket veszthetik, bizonyos tőkék megsemmisülhetnek, de a világnyomor semmiképpen nem lehet indokolt a célirányosabb termelés következtében.

E logikai ellentmondás kiküszöböléseképpen született meg a jövedelemeloszlási válság teóriája. Nézetem szerint azonban ez sem magyarázza meg a kóros jelenségeket.

Nem állapítható meg ugyanis, hogy a bőségesebb termelés előnyeit egyes osztályok — csekély számú egyéni kivételektől eltekintve — aratnák le. Köztudomású, hogy a gazdasági válság alatt a kapitalista s az ú. n. közgazdaságilag improduktív osztályok éppen úgy szenvednek, mint a tisztán munkájuk után élő dolgozó osztályok. Ha tehát kizsákmányolás esete forogna fenn, valakinek mégis élveznie kellene a világválság — nem létező — „előnyeit“.

Egyébként is a kizsákmányolás csupán egyesekre, vagy esetleg bizonyos osztályokra nézve szülhet igazságtalanságot, vagy nyomort, de általános, az egész művelt világra kiterjedő testi és kulturális Ínség okozója nem lehet. A „kizsákmányoló“ ugyanis a logika vastörvényei szerint vagy fogyasztás, vagy pedig dolgozó tőke alakjában visszadja a tágabb értelemben vett köznek az általa elvont javakat. A pénzeszekerényben, vagy „harisnyában“ tartott pénz mennyisége rendes körülmények között elenyészően csekély.

A gazdasági válság másik okául sokan azt hozzák fel, hogy különböző okokból hatalmas fogyasztási területek kiestek a civilizált világ — Amerika és Európa — gazdasági hatóköréből, valamint az ínséges területek is kevesbítik a fogyasztást.

Mi következhetek azonban ezekből a jelenségekből? Az, hogy a megzavart árucseré következtében hiány lesz mindazokban a fogyasztási cikkekben, melyek a magukat függetlenített, vagy fogyasztásra képtelen területről származnak, viszont pedig bőség lesz azokban az árukban, melyek az egyébként exportálásra berendezett országokból erednek. Az exotikus áruk tehát megdrágulnak, a belső termelés által előállított cikkek pedig — a kínálat megnövekedése következtében — olcsóbbak lesznek. Vagyoneltolódások és részleges munkanélküliség lehetnek tehát — mint minden gazdasági átalakulásnak — kísérőjelenségei ennek a folyamatnak, de általános tömegnyomor mindaddig nem, amíg az egymással kapcsolatban maradt fogyasztási területek a saját ellátásukra képesek.

HOL VAN TEHÁT A BAJ ALAPOKA?

Nézetem szerint a válság — természetesen nem egyetlen, de fő s annak világszerte való elmélyülését előidéző — oka az, hogy a gazdasági élet mereven ragaszkodik az értékben emelkedett pénzben meghatározott jogviszonyokhoz.

A nyersanyagok áresése köztudomású. Bár jóval lassabban, de mégis követik ezt az aranyhoz viszonyított értékben való csökkenést az ipari termékekben érvényes irányadó árak.

Miért nem általános bőség, de tömegnyomor az eredmény?

Sem az agrár-, sem az ipari termelő osztály nem veszítene, ha a célirányosabb előállítás következtében bőségesebb mértékben produkált árukat olcsóbban adná, de viszont ő is kevesebb aranyért, vagy pénzért szerezhetné be a saját szükségletét.

Ámde nem teheti.

Nem teheti pedig azért, mert neki nemcsak a saját termelésének abszolút rentabilitásáról kell gondoskodnia, de ezenfelül még eleget kell tennie a múltból Visszamaradt, névértékben fennálló tartozásainak is. A magas kapitalisztikus gazdasági rendszer a hitelre van berendezve, ennél fogva az adósságnélküli üzem elenyésző s a szabályt megerősítő kivétel.

Mármint, a gazda termelt annakelőtte x mennyiségű mezőgazdasági árut. A fokozottabb termelés következtében gazdasági munkájának eredménye $x+y$ mennyiségű áru lesz. Adóssága Z , ennek kamatai kitesznek P , aranyban kifejezett összeget, amely megfelelt q mennyiségű gabonának a múltban. A nagyobb kínálat következtében az $x+y$ mennyiségű mezőgazdasági termék pénzben kifejezett egyenértéke nem többet, vagy éppen kevesebbet tesz ki, mint az x mennyiségű terménynek a múltban szokásos, pénzben kifejezett egyenértéke. Ez nem lenne baj, mert a gazda a többi cikk olcsóbbodása következtében vagy igényei leszállítására ált;ál mégis megtalálná számítását. A katasztrófális azonban az, hogy a P -nek, az aranyértékben fizetendő kamatösszegnek egyenértékét már nem fizetheti meg q mennyiségű gabonával, hanem ezenfelül még tartozásainak törlesztésére egy másik, mondjuk w mennyiségű terméket is kell, jobban mondva, ha bírná, kellene fordítania.

Ha e gondolatmenetbe a gazda helyett iparost vagy kereskedőt,

a mezőgazdasági termény helyett pedig ipari terméket, vagy kereskedelmi árucikket teszünk, az eredmény ugyanaz.

Ha azután a w mennyiségű áru — mely tulajdonképpen a követelés névértékének változása következtében előállott indokolatlan nyereségét képezi a hitelezőnek — akkora, hogy a termelőnek saját fenntartására fordítandó hasznát is meghaladja, sőt a befektetett termelési tőkét is megtámadja, előáll a termelés relatív improduktivitása, amely szerintem a mai gazdasági válság főoka.

Viszont, ha a t_0 nem lenne, úgy — eltekintve zavaró jelenségektől, pl. a mezőgazdasági termékek csökkent vásárlóereje és a mezőgazdaság ipari szükségletének magasabb árszínvonalá közti különbségtől, azaz az ú. n. „agrarollótól“ — a kereslet és kínálat törvényei folytán a termékek árának egymásközti aránya — nagyobb időt véve számításba — helyreállna s a termelés produktív maradna, mert mindenki elő tudná állítani megfelelő szorgalmas és körültekintő ügyvitel mellett a saját szükségletére elégséges árucikkeket. (Egyéni körülményektől és csapásoktól eltekintve.)

A vállalkozás egyéni hasznának elmaradása, mint csak szórványos kivételek esetén elő nem álló tömegjelenség, részben azért is következik be, mert a termelőnek nemcsak a termelési költségeket s az áruban kifejezett tőketartozás kamatait kell megfizetnie, hanem még bizonyos, csupán a pénzgazdaság formalizmusán alakuló hitelezői hasznokat is, melyek ugyan jók arra, hogy a termelést hátráltassák, de amelyet a hitelezők egyeteme végeredményében — mint azt később kimutatom — megkapni nem fog.

Ennek a bizonyos w -nek a következménye azután az is, hogy a termékek árai nem csökkennek a produktivitás arányában. Az aranyban fizetni köteles termelő ugyanis kénytelen maga is aranyban kalkulálni, hogy kötelezettségeinek eleget tehessen. Ebből egy kétségbeesett struggle for life származik: amennyiben módjában van, tartani akarja az árakat, mert tisztán áll előtte, hogy minden árleszállítás — a változatlanul aranyban történendő adósság vagy kamatfizetés mellett — a saját gazdasági létének feláldozásával járna s arra csak akkor szánja el magát, ha a gazdasági öngyilkosság különböző módjai között kell választani.

Hogy az ilyen élet-halálharc a fogyasztás lecsökkenése s ezzel kapcsolatban a munka- és keresetnélküliség növekedése szempontjából mit jelent? — azt felesleges részleteznem.

Megjegyzem, hogy ennek a w -nek hatása beláthatatlan circulus vitiosusban hatványozottan érezteti hatását a gazdasági élet egyetemének minden ágában.

A fix fizetéssel alkalmazottakat is nyomja a nagyobb vásárlóértékű aranyban fizetendő régi adósságok súlya. Amellett a termékek árának megfelelő leszállítását akadályozó körülmények megélhetősüket aránylag drágává teszik. Az államok dologi és személyi szükségletei nagyobb abszolút értékű (az áruknak a gátló körülmények nélkül való kialakulható árához viszonyított) összegeket emésztnek fel, mint amennyi a gátlások nélkül létrejövő árak mellett szükséges lenne. Végre pedig nyomja az egész nemzeti termelést az a sokszoro-

san számított w , amit államadósság néven ismerünk. Ezeknek a körülményeknek további következménye a tényleges jövedelemhez képest ijesztően súlyos adóztatás, mely ismét a termelést nyomja a régi névértékben kirótt, esetleg a múltá mértékét meghaladó hatalmas összegekkel.

A VILÁGVÁLSÁGNAK—ismétlem, nem egyedüli, de egyik főoka, melynek tulajdonítható annak egyetemes, a föld minden táját és a termelés minden ágát átfogó jellege — az a hatás, melyet a produkcióra nehezedő, névértékben kifejezett, de korántsem realizálható, szas adósok egyetemét a hitelezők egyetemével szembeállítva, ma már csak eszmeileg fennálló adósságtömeg fejt ki.

A gyógyulás útja — csupán e kórokozót véve tekintetbe s figyelmen kívül hagyva az egyéb betegségeket — a devalorizáció.

Hogy ez miként fog megtörténni? — az ma még beláthatatlan.

Eszmeileg a legegyszerűbb megoldás lenne, ha az emberiség vezető hatalmai egyszerűen megállapítanák valamely gondos mérlegelés mellett meghatározott indexszám segítségével azt a hányadot, mely a fennálló tartozásoknak valóságos, a termelés mai állása mellett igazságos árak figyelembevételével mellett fennálló értéke s a követelések csak eddig a határig lennének érvényesíthetők, tekintet nélkül az aranyban, vagy pénzben kifejezett névértékre.

Az egyes részletkérdések, így pl. a túl magas fixfizetések leszállítása, a lakbérek megállapítása, sőt, esetleg egyes tömegcikkék árának a termelési költségekhez való arányosítása stb. kisebb-nagyobb nehézségek és zökkenések árán szintén szabályozhatók lennének.

Hogy azonban a különböző nemzetek között a mai világban ilyen egyetértő szabályozás létrejöhessen, az még álomnak is merész.

Az is teljesen megvalósíthatatlan, hogy az egyes országok a maguk portáján csináljanak e tekintetben rendet, kivéve természetesen a nagy hitelező birodalmakat.

A külföldi tartozások egyoldalú törvényes intézkedéssel való devalorizációja ugyanis tönkretenné az illető ország hitelét, nyílt bevallása lenne az államcsődnek, — melyben egyébként burkolt formában minden ország többé-kevésbé benne van, — ennél fogva medicina peior morbo lenne. Viszont olyan országokban, melyek el vannak erősebb mértékben adósodva, a belföldi kötelmi jogosítványok, illetve kötelezettségek devalorizációja nem jelentene egyebet, mint a külfölddel szemben kötelezettséget vállalt gazdasági alanyok teljes tönkretételét a csupán belföldön tartozó egyedek javára. Ez pedig nem építést, de rombolást jelentene.

Ha azonban nyílt szemmel tekintünk a világba, lehetetlen észre nem vennünk, hogy devalorizációs törekvések már elszigetelten jelentkeznek s ilyen folyamat is megindult már.

A jóvátételi és egyéb háborús tartozások mérséklésére, vagy törlésére irányuló törekvés — mely mindezekig, sajnos, nem jutott túl a jámbor óhajtások állapotán — végeredményében nem egyéb, mint részleges devalorizációs törekvés.

A devalorizáció pedig — habár igazságtalan s hatalmas meg-
rázkódtatásokat okozó formában, — de tényleg folyamatban van.

Gondoljunk csak az egész világon szakadatlan sorozatban szünetlenül folyó tengernyi fizetésképtelenségre.

Az egyes hitelező ugyan ötletszerűen s a vele szemben álló adós vagyoni teljesítőképességének arányában veszi el tartozásának egyrészét, de ha az ezernyi vagy milliónyi fizetésképtelenséget mint egyseges folyamatot tekintjük, az eredmény mégis az, hogy a civilizált világ követelése névértékben csökken s a tartozások összege is eléri azt a szintet, mely a termelés aktuális viszonyainak megfelel.

Az azután más kérdés, hogy ez a folyamat — mely idealiter közös megegyezéssel talán általános megalégedésre is meg lenne oldható — mennyi könnybe és vérbe kerül?

Hasonlóképpen esetenként legnagyobb egyéni igazságtalanságra vezető és nagy gazdasági zökkenéseket okozó, de határozottan devalorizációs folyamat a munkabérek szükségszerű csökkentése is. (A kifizetendő munkabér is végeredményben latens tartozás.)

Azt a gazdasági szükségességet, melyet az emberiség bölcsesége nem képes aránylag kevés szenvedés árán megvalósítani, a logikai és matematikai ellentmondást nem tűrő élet maga hozza létre, természetesen leírhatatlan nélkülözés és számos jobb sorsra érdemes gazdasági egyed elpusztítása árán.

Adja a Gondviselés, hogy az emberiség nagy elméi megtalálják a módját annak, hogy a világgazdasági kór elmúlásának nélkülözhetetlen előfeltétele, a devalorizáció ne ötletszerűen, ne erőszakosan, de az energiák és az emberi sorsok lehető kímélésével jöjjön létre!

HA A VILÁGGAZDASÁG mai állapotát vesszük tekintetbe, nem zárkozhatunk el annak megállapítása előtt, hogy a devalorizáció de facto megvan s csak a likvidáció késedelmessége hátráltatja e folyamatot.

Vegyük ugyanis a civilizált világon fennálló összes követeléseke egy tömegnek, egy összegnek.

Fennállanak-e ezek a követelések másutt, mint papíron, teljes névértékükben?

Minden követelésnek valóságos értéke pedig csak annyi, amennyi érték erejéig az realizálható, azaz amely részében behajtható.

Azt pedig, hogy a ma fennálló, elkönyvelt követelések 100%-ig behajthatók lennének, csak a közgazdaságilag vak ember állíthatja.

A követelések névértékben való fenntartása tehát csak arra való, hogy azok jogi szankciók erejével nyomják az adóst, azon keresztül a termelést, megakadályozzák a tisztánlátást, de tulajdonképpen nem egyéb káros fikciónál.

Egyéni követelés van számos, ami behajtható, de a világ követelési komplexuma már régen devalorizálódott.

A devalorizáció likvidációjának hiánya pedig azt okozza, hogy a hitelező még egyre bizonytalanságban van, hogy mennyi részét fogja tőkéjének behajtani, s hogy különböző fizetésképtelenségi események következtében amúgy is megkevesbedett tőkéje nincsen-e ismét veszélyben?

A folytonos bizonytalanság azután kifejezést nyer a magasabb kamatban, ez pedig ismét a közgazdasági életet nyomja s oka a folytonos újabb eladósodásnak.

Az emberiség legnagyobb jótevői közé tartoznék az a nagy férfi, aki meg tudná találni annak a módját, hogy a ténylegesen fennálló devalorizáció törvényes eszközökkel és rövid időn belül a lehetőséghez képest igazságosan likvidáltassék s a normális gazdasági rend visszatérhessen.

A KIFEJTETTEK után minden figyelmes olvasónak tisztán kell látnia a különbséget az infláció és a devalorizáció között.

Az infláció (helyesebben a devalváció) a pénz értékének hanyatlása tisztán annak a körülménynek következtében, hogy a kibocsátott pénz mennyisége szaporodik.

Ezzel ellentétben a devalorizáció a pénz mennyiségének változatlanul hagyása mellett a követelések és tartozások névértékének helyesbítése, in integrum restitutio az arany, illetve egyéb pénz és az áruk árának eltolódása tekintetében. (Természetesen ez in integrum restitutiót nem egyénileg, de nagy általánosságban értve.)

Az infláció mesterséges, külső belenyúlás a gazdasági élet folyamataiba, a devalorizáció pedig a tényleges helyzet likvidálása, mondhatnám, jogi jóváhagyása.

Az infláció bizonytalanságot teremt, a devalorizáció pedig — ha bármi úton végrehajtatott — végeredményében biztonságot s a hitelezési válságnak is megoldását.

Az infláció fiktív tőkét látszik teremteni, a devalorizáció pedig semlegesíti a káros fiktív vagyoni igényeket.

Végre pedig az infláció a gazdasági válságot kimélyíti, míg annak megszűnése csak a devalorizációtól várható. Hogy ez mikor és mennyi zökkenéssel történik meg, hogy általános, vagy csak részleges lesz, hogy egyáltalában megtörténik-e, mielőtt a gazdasági élet és modern kultúra teljesen tönkremegy? — az a világ sorsát intéző hatalmaságok belátásától függ.

VÉGRE félreértések elkerülése végett kifejezetten hangsúlyozom, hogy badarság volna azt állítani, miszerint a devalorizáció befejezése a világválság megszűntét s a gondtalan aranykor bekövetkeztét vagy akárcsak a boldog békeévek visszajövetelét jelentené.

A szerencsétlen békediktátumok, a fokozott fegyverkezés, az összefüggő gazdasági területek szerteszakítása, a diplomás emberek túlzott mértékben való elszaporodása, a szociális ellentétek és tenger egyéb probléma mind olyan súlyos sebek a világ gazdasági életén, melyek orvoslásra várnak, s melyek nélkül teljes gyógyulás nem remélhető.

Csupán arra kívántam rámutatni, hogy bizonyos fokú devalorizáció nélkül lehetetlen a kilábolás a gazdasági anomáliákból.

RAKOVSKY MENYHÉRT